

Odborná kniha – skripta – elektronické pomůcky aneb Quo vadis učebnice?

My, kteří již něco pamatujeme (ale přitom toho hodně zapomínáme), jsme absolvovali vysokoškolská studia v době, kdy studijní pomůckou v naprosté většině předmětů byla skripta nebo vlastnoručně psané záznamy přednášek. A ze vzpomínek pamětníků, kteří studovali vysokou školu těsně po druhé světové válce vím, že některá skripta vznikala právě ze záznamů přednášek a studenti si je vydávali vlastním nákladem. V menší míře vždy byly a jsou využívány odborné knihy. Nabídka odborných knih pro vysokoškolské studenty (a nejen pro ně) není v současnosti příliš široká. Státem dotované česky psané celostátní vysokoškolské učebnice patří minulosti a i když na trhu lze pořídit kvalitní odborné texty v anglickém jazyce (které jsou v řadě základních technických předmětů považovány za výukový standard v anglosaské oblasti), jejich cena téměř řádově převyšuje současnou cenu vysokoškolských skript (pro ilustraci těm, kteří absolvovali již před nějakou dobou – cena běžných skript pro VŠCHT Praha se pohybuje mezi 200 až 350 Kč). Studenti ve své většině nejsou zatím ani finančně ani jazykově tak dobře vybaveni, abychom všem mohli s klidným svědomím doporučit zahraniční literaturu. Vydání česky psané odborné knihy je však při limitovaných nákladech technické literatury velmi drahé a bez sponzorské účasti (která je pro tento typ literatury bohužel spíše výjimkou) prakticky neuskutečnitelné.

Žijeme však v době, která skloňuje multimedialitu ve všech pádech, prakticky každý student má přístup do počítačové sítě domovské fakulty a napojení na internet z domova se stává běžnou záležitostí. Mohlo by se zdát, že nové informační technologie mohou nahradit klasická tištěná média. Začalo to e-knihami. Pro beletrii, charakteristickou sekvenčním čtením, v roce 1971 odstartoval M. S. Hart projekt Gutenberg, který si vekl za cíl převést do podoby čitelné na počítači maximální množství knih, na které se nevztahují autorská práva. Projekt je stále živý (<http://www.gutenberg.org/>) a v současnosti si čtenář může vybrat mezi více než 16 000 knihami z mnoha světových jazyků (např. čeština je zastoupena R.U.R. Karla Čapka). Jen za období od 11.5 do 11.6. 2005 byl počet stažení e-knih z portálu této organizace vyšší než jeden milion. Nás v daném okamžiku více zajímá druhá skupina knih reprezentovaná učebnicemi, encyklopediemi, odbornými pojednáními, příručkami apod., které se sice dají také číst sekvenčně, častěji však v této oblasti – a to je pro ni typické – chceme rychle vyhledávat informace vztahující se ke konkrétnímu problému a interaktivně je řetězit. Vyžadujeme tzv. hypertextovou informaci, která představuje technologii charakteristickou pro Internet.

Elektronické pomůcky tohoto typu přinášejí řadu výhod, které napomáhají snadnějšímu pochopení výkladu látky – možnost bohatého vizuálního doprovodu ať již ve formě grafů, fotografií, animací, nebo videoklipů se zvukovým doprovodem. Tvorba elektronických pomůcek je např.

jedním z tematických okruhů, ve kterých Fond rozvoje vysokých škol vypisuje každoročně granty na modernizaci vysokoškolské výuky. Takto vznikající výukové prostředky jsou buď pasivní, tedy pouze výkladové, nebo vyžadující interaktivní spolupráci studenta, a to např. buď při rozhodování o úrovni názornosti příp. rychlosti výkladu, nebo při samotestování pochopení předkládané látky. Vznikají celé tzv. e-learningové (elektronické výukové) systémy určené pro vytváření a publikování elektronických výukových kursů v prostředí Internetu. Tradiční způsoby vzdělávání v posluchárnách a na seminářích jsou takto doplňovány novými formami výuky, využívajícími moderní technologie. Jde nejenom o multimediální, zábavnější a tím efektivnější učicí programy přístupné na CD nebo získatelné po Internetu, ale i přímo o on-line výuku po Internetu, ať už samoučící formou nebo za účasti lektora ve virtuálních posluchárnách. Zdůrazňován je při tom přístup ke zdrojům a službám, výměna informací a vzdálená spolupráce. E-learning je momentálně velmi diskutovaným a perspektivním způsobem vzdělávání v podnicích, státních institucích, nebo u kombinovaných forem vysokoškolského studia. Výhody jsou pochopitelné – převažují ty finanční, jako je úspora za dopravu, ubytování a další cestovní výdaje, nezanedbatelnou skutečností je pak i úspora časová. Pro mladou generaci, odkojenou počítačovými hrami, výměnou informací prostřednictvím P2P sítí a trávící na „chatu“ hodiny je tento způsob přijímání informací zcela přirozený.

Znamená to tedy, že klasickým skriptům odzvání? Vžijte se opět na chvíli do role studenta připravujícího se na zkoušku (např. u vody – v letním zkouškovém období, nebo na horské chatě v zimě). Skripta pod hlavou netlačí zdaleka tolik jako notebook, daleko lépe se do nich vyznačuje barevnými fixy a čitelnost osluněného textu je významně lepší u skript než na displeji obrazovky s tekutými krystaly! Samozřejmě i v této oblasti se technika rychle vyvíjí a pohodlně lze využít specializovaná zařízení malých rozměrů s možností personalizace uloženého textu. Nicméně skripta mohou představovat také významný suvenýr z pobytu na alma mater, ke kterému se v odborném životě často vracíváme. Nedostatek odborných publikací v přijatelné ceně pak způsobuje, že některá skripta se stávají bestsellery, neboť je kupuje i širší odborná veřejnost a jejich reedice se tak vydávají daleko častěji, než by odpovídalo počtu studentů daného oboru. Navíc moderní skripta vycházejí často současně nejen v tištěné, ale i v elektronické podobě. Ta potom umožňuje interaktivní vyhledávání, použití křížových odkazů, přenos dat ve formátu PDF atd. Takže e-pomůcky jsou realitou, klasická skripta však zůstávají a s novými formami se doplňují. Úroveň znalostí studenta bude stejně záviset především na jeho zápalu pro věc a studijní pili....

Pavel Chuchvalec